

KS. JANUSZ MARIĄSKI

Rec.: Urszula Swadźba, *Wartości – pracy, rodziny i religii – ciągłość i zmiana. Socjologiczne studium społeczności śląskich*, Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2012, 452 s.

W badaniach nad procesami transformacji w społeczeństwie polskim przeważa problematyka kształtowania się nowego ładu instytucjonalnego (normy i reguły stabilizujące porządek społeczny, gospodarczy i polityczny), mniej uwagi zwraca się na elementy związane z wartościami, czy szerzej – z więzią społeczną i moralną. Proces transformacji postkomunistycznej – podkreśla Piotr Sztompka – ma charakter wielowymiarowy, o jego kształcie decydują zarówno elementy ładu instytucjonalnego, jak i te, mniej uchwytnie empirycznie, o charakterze mentalno-kulturowym. Taka integralna koncepcja transformacji, uwzględniająca zarówno wymiary instytucjonalne i organizacyjno-prawne, polityczne i ekonomiczne, jak i zmiany związane z kulturą, daje szansę adekwatnego opisu i wyjaśnienia tego, co dzieje się w społeczeństwie i ze społeczeństwem w fazie „stawania się”. Pomijanie, a tym bardziej ignorowanie któregokolwiek z wymiarów transformacji, przesądza o słabości formułowanych diagnoz, interpretacji, wyjaśnień i prognoz. Procesy społecznej modernizacji wiążą się nie tylko ze zmianami instytucjonalnymi, ale i z przekształceniami w biograficznych orientacjach życiowych poszczególnych jednostek. Moralne skutki transformacji ustrojowej są niezwykle rzadko przedmiotem badań socjologicznych.

W pewnych dziedzinach życia codziennego zmiany zachodzą w sposób rewolucyjny, dochodzi do gwałtownego załamania się dawnego ładu społecznego i zastąpienia go nowym, w innych zaś w sposób ewolucyjny, tak, że przechodzenie od jednego do drugiego porządku społecznego następuje stopniowo i w różnych kierunkach. Wielkie procesy społeczne, zwane ogólnie modernizacją, prowadzą niekiedy do fundamentalnych zmian wartości i zachowań ludzkich, także w sferze pracy, rodziny i religijności. Religijność ukształtowana i przekazywana przez Kościoły chrześcijańskie, zmniejszająca się lub tracąca swoją społeczną nośność, nie musi pociągać za sobą upadku wartości czy swoistej amoralności. Być może wartości i normy moralne będą stawać się wielkościami „drugiego planu”, coraz mniej cenionymi i ważnymi, nieregulującymi codziennych zachowań Polaków. Trudno jednak nie dostrzec możliwości procesów tworzenia się nowych wartości, norm i wzorów zachowań, lepiej przystosowanych do zmieniającego się kontekstu

społeczno-kulturowego. Wolny rynek wartości religijnych i moralnych stwarza nowe problemy i wyzwania dla społeczeństwa.

Przemiany w świecie wartości dokonują się w rozmaity sposób w poszczególnych środowiskach społecznych. Urszula Swadźba podjęła próbę ukazania przemian wartości naczelnych dla społeczności lokalnych Śląska, w przekroju historycznym i w warunkach transformacji ustrojowej, gospodarczej i społeczno-kulturowej w ostatnich dwóch dekadach. Wybrała – i słusznie – trzy wiodące wartości etosu śląskiego: pracę, rodzinę i religię, oraz prześledziła trendy rozwojowe w kierunku ich stabilizacji i kierunkowych zmian. Recenzowana praca należy do czterech subdyscyplin socjologicznych, czyli socjologii wartości i norm, socjologii pracy, socjologii rodziny i socjologii religii. To połączenie dało dobry efekt końcowy. Autorka wskazała w sposób przekonujący na te czynniki, które sprzyjały umocnieniu lub destrukcji tych wartości, zwłaszcza na przełomie XX i XXI wieku. Te trzy wartości można traktować jako charakterystyczne dla tradycyjnego etosu śląskiego. Ich przekształcenia zostały ukazane na tle przemian w wartościach i normach całego społeczeństwa polskiego, z uwzględnieniem specyfiki śląskiej.

Studium socjologiczne o wartościach śląskich jest kompleksowe, uwzględnia dotychczasowe osiągnięcia badaczy zajmujących się etosem śląskim, i przede wszystkim wyniki badań własnych. Obejmuje ono głównie społeczności śląskie na terenach przemysłowych Górnego Śląska, które przed II wojną światową należały do Polski. Teren ten jest jednolity kulturowo, a zmiany w wartościach idą tu w określonym kierunku. Górny Śląsk jest interesującym socjologicznie obszarem kulturowym, w którym tradycja silnie splata się ze współczesnością. Z empirycznego punktu widzenia byłoby interesujące przeprowadzenie podobnych badań w innych miastach i wsiach regionu śląskiego, ze szczególnym uwzględnieniem młodego pokolenia Ślązaków, którzy w znacznie większym stopniu niż pokolenie starszych odchodzi od tradycyjnych wartości pracy, rodziny i religii oraz wybiera wartości nowoczesne powstające w warunkach dekompozycji zastanych ról i statusów.

Recenzowana praca oparta jest na bogatej literaturze przedmiotu dotyczącej czterech subdyscyplin socjologicznych. Każda z nich legitymuje się już bardzo wieloma opracowaniami i trudno byłoby oczekiwać, że autorka uwzględni jeszcze w większym zakresie prace z socjologii religii, socjologii pracy czy socjologii rodziny. Mimo to pragnę wskazać na kilka propozycji uzupełnień. Wydaje się, że należy przywołać książkę Ronalda Ingleharta i Pippy Norris wydaną w języku polskim (*Sacrum i profanum. Religia i polityka na świecie*, Kraków 2006) oraz książkę Pawła Zdziecha o teorii Ingleharta (*Ronalda Ingleharta teoria rozwoju ludzkiego*, Kraków 2010). Brakuje mi kilku prac Franciszka Adamskiego, Ulricha Becka, Józefa Baniaka, Stanisława Fela, Aleksandry Jasińskiej-Kani, Andrzeja Kasperka, Franciszka J. Mazurka, Władysława Piwowarskiego, Czesława Strzeszewskiego, Krystyny Szafraniec, Ewy Wysockiej. Dla charakterystyki wartości

religijnych w społeczeństwie polskim przed 1989 rokiem były ważne dwa teksty Stefana Nowaka opublikowane w „Przeglądzie Powszechnym”.

Całość opracowania składa się z ośmiu rozdziałów: rozdział I – „Wartości jako przedmiot badań naukowych”; rozdział II – „Wartości pracy, rodziny i religii społeczeństwa polskiego w świetle badań socjologicznych”; rozdział III – „Geneza i utrwalanie się wartości śląskich”; rozdział IV – „Ewolucja śląskich wartości – okres realnego socjalizmu i transformacji systemowej”; rozdział V – „Społeczności śląskie – analiza strukturalna”; rozdział VI – „System wartości badanych i praca jako wartość”; rozdział VII – „Rodzina tradycyjna czy nowoczesna?”; rozdział VIII – „Religia tradycyjna czy selektywna?”. W aneksie metodologicznym zostały umieszczone zastosowane w badaniach empirycznych narzędzia badawcze: kwestionariusz wywiadu skategoryzowanego i kwestionariusz wywiadu pogłębionego.

Część teoretyczna obejmuje analizę pojęcia „wartość” w różnych naukach, szczególnie socjologii, oraz zawiera przegląd badań nad wartościami uznawanymi w społeczeństwie polskim. Badanie trzech kluczowych wartości śląskich: pracy, rodziny i religii, zostało oparte – w części teoretycznej – na teorii zmian wartości socjologa i politologa amerykańskiego Ronalda Ingleharta. W rozważaniach empirycznych ukazano etapy zmian tych wartości, co pozwoliło na pewną modyfikację teorii Ingleharta o wnioski z badań w rejonie śląskim, gdzie wartości tradycyjne są hamulcem w przejściu od wartości materialistycznych do wartości postmaterialistycznych.

Konkretne rozważania nad etosem pracy, rodziny i religii U. Swadźba osadza w głębokim tle historycznym w trzech fazach: przed I wojną światową, w okresie międzywojennym i w okresie powojennym do 1989 roku. W pierwszej fazie śląski etos pracy kształtował się w warunkach industrializacji oraz oddziaływania niemieckiej etyki protestanckiej promującej zdyscyplinowanych, posłusznych i solidnych pracowników. Nie bez znaczenia był wpływ Kościoła katolickiego, który przez swoje nauczanie i działalność duszpasterską przyczyniał się do umocnienia tych cech i kształtowania robotników w duchu polskości, propagując jednocześnie te same wartości i normy co i niemieccy pracodawcy. W drugiej fazie rozwoju śląskiego etosu pracy ważną rolę odgrywały zarówno czynniki zewnętrzne (np. zmiany w strukturze społecznej, odmienność pracy Ślązaków, bezrobocie), jak i wewnętrzne (np. przekaz międzypokoleniowy w rodzinie i w ramach grupy zawodowej). Autorka próbuje ustalić przyczyny i warunki kształtowania się śląskiego etosu pracy oraz czynniki sprzyjające temu procesowi.

Ważne zmiany w etosie pracy na Śląsku nastąpiły w okresie powojennym. Autorka pokazuje precyzyjnie, jak biurokracja partyjno-państwowa „zawłaszczyła” dla swoich celów politycznych część cech śląskiego etosu pracy i wykreowała swój własny „komunistyczny śląski etos pracy”. Równocześnie zaznaczył się stopniowy regres niektórych cech tradycyjnego śląskiego etosu pracy, które w coraz mniejszym zakresie występowały w środowisku pracy zawodowej i były raczej kontynuowane w obszarze życia prywatno-rodzinnego. Dotyczyło to w sposób szczególny religij-

nych elementów śląskiego etosu pracy. Ukazanie genezy i ewolucji historycznego etosu pracy i jego wpływu na aktualny etos pracy pozwoliło wskazać na cechy wspólne i różnicujące oraz na czynniki wywołujące te zmiany. Stanowi to bez wątpienia ważne osiągnięcie, dotychczas bowiem brakowało całościowego opracowania zagadnienia śląskiego etosu pracy i jego ewolucji.

Rozdział II zawiera wiele odniesień do badań socjologicznych, od lat 50. ubiegłego wieku do czasów współczesnych. Jest to zrozumiałe, że w okresie niemal półwiecza było zrealizowanych wiele innych badań socjologicznych dotyczących pracy, rodziny i religii. Autorka była zmuszona dokonać pewnej selekcji materiałów i ten wybór – jak i każdy inny – może budzić pewne zastrzeżenia. Ważne jest to, że w świetle przytoczonych danych z badań socjologicznych wskazuje się na wiodące tendencje przekształceń w sferze wartości pracy, rodziny i religii. Odwołanie się do dziedzictwa systemów wartości społeczeństwa polskiego w okresie powojennym stwarza dobry kontekst społeczno-kulturowy do śledzenia zmian w dwóch ostatnich dekadach. W okresie transformacji ustrojowej mieliśmy do czynienia ze zmianą wartości pracy, rodziny i religii, ale przy utrzymywaniu się zasadniczej ciągłości („zmiana w ciągłości”). Te trzy wartości w coraz większym stopniu funkcjonują odrębnie, zmieniając swój charakter, są coraz bardziej autonomiczne wobec siebie. Dokonana analiza historyczna pozwoliła przygotować i zrealizować badania empiryczne, które dały odpowiedź na wiele ważnych pytań problemowych.

Część empiryczna – najważniejsza z socjologicznego punktu widzenia – została oparta na badaniach terenowych w trzech śląskich społecznościach: dzielnicy Katowic – Bogucicach, w Rydułtowach k/Rybnika, w Gostyni i Wyrach w gminie Wiry. Ukazuje ona, w jakiej fazie przemian wartości znajdują się wybrane społeczności Śląska rozwijające się w otoczeniu kopalni, w kontekście przemian w całym społeczeństwie polskim, z ich specyfiką rozwojową. Takiego studium całościowego brakowało w polskiej literaturze socjologicznej. W części empirycznej (od rozdziału V) są referowane wyniki badań socjologicznych zrealizowanych w trzech miejscowościach. Objęto nimi 540 dorosłych mieszkańców w wieku 19–75 lat. Dodatkowo autorka przeprowadziła 45 wywiadów pogłębionych ze starszymi mieszkańcami tych miejscowości oraz 15 wywiadów z ekspertami (radni, proboszczowie, działacze społeczni). Połączenie dwóch technik badawczych jest bardzo dobrym rozwiązaniem, coraz częściej stosowanym w polskiej socjologii empirycznej. Ważne jest także konfrontowanie wyników własnych badań socjologicznych z rezultatami badań opinii publicznej (krajowych i międzynarodowych) oraz poszukiwanie czynników zewnętrznych (np. sytuacja społeczno-gospodarcza) i czynników wewnętrznych (np. socjalizacja pierwotna), wpływających na kształt systemów wartości związanych z pracą, rodziną i religią. W części empirycznej uwzględnia się nie tylko dane ogólne, ale i ich zróżnicowanie ze względu na pochodzenie regionalne, identyfikację etniczną oraz płeć, wiek i wykształcenie badanych osób. Spośród zmiennych niezależnych o charakterze demograficzno-społecznym większy wpływ różnicujący wywiera wiek niż wykształcenie badanych osób.

Pierwszą analizowaną wartością jest praca. Dla 56,0% badanych praca jest wartością bardzo ważną, dla 31,0% – dość ważną, dla 8,1% – średnio ważną, dla 2,8% – mało ważną i dla 2,1% – nieważną. W społeczeństwie polskim wartość pracy jest silniejsza niż w społeczeństwach zachodnich ze względu na specyficzne uwarunkowania rynku pracy. Trudności w uzyskaniu pracy powodują, że występuje w społeczeństwie polskim nadwartościowanie pracy (praca jako wartość materialna). Powoli zarysowuje się tendencja do zmiernienia ku wartościom postmaterialistycznym (kreatywność, samorealizacja, autokreacja). Ta tendencja zaznacza się szczególnie w młodym pokoleniu, a także w pokoleniu średnim, które ma pracę. Z uwarunkowań strukturalnych wynika, że występuje jeszcze znaczące środowisko robotników przemysłowych (np. górników), w którym kontynuowany jest tradycyjny etos pracy. Na wybór istotnych cech pracy wpływ ma przede wszystkim wiek badanych, a potem ich wykształcenie. Na egzystencjalnych, instrumentalnych i niektórych cechach społecznych pracy bardziej koncentrują się słabiej wykształcone kategorie respondentów. Osoby młodsze, lepiej wykształcone, bardziej doceniają cechy samorozwojowo-kreatywne i ludyczne. W młodym pokoleniu duże znaczenie ma konkurencyjny wobec pracy czas wolny. Ewolucję w kierunku wartości postmaterialistycznych w dziedzinie pracy hamuje sytuacja na rynku pracy, związana z bezrobociem i uzyskaniem dobrze płatnej pracy.

Godne podkreślenia jest to, że U. Swadźba nie koncentruje się wyłącznie na negatywnych aspektach postaw wobec pracy, ale wydobywa ze zgromadzonych materiałów empirycznych dowody na kształtowanie się nowego etosu pracy, szczególnie wśród młodych mieszkańców społeczności śląskich. Według autorki następuje powolna restytucja pozytywnych wartości związanych z pracą oraz tworzenie się nowych, bardziej odpowiednich dla gospodarki rynkowej. Jeżeli wartości i normy pracy stanowiące konstytutywne cechy etosu są zależne od wykształcenia, to należy spodziewać się także przyspieszonych zmian w postawach wobec pracy w warunkach wzrastającego poziomu wykształcenia na Śląsku i w całym kraju. Na całościowy obraz etosu pracy składają się zarówno wartości, normy, działania etosowe, jak i podejmowane strategie aktywizacji zawodowej mieszkańców badanych miejscowości w sytuacji restrukturyzacji regionu.

Rozdziały VII i VIII są skonstruowane podobnie jak rozdział VI i zawierają wiele interesujących analiz socjologicznych, zależności statystyczno-korelacyjnych, interpretacji i wyjaśnień, z przywoływaniem opinii respondentów i ekspertów z wywiadów pogłębionych. W nadmiarze danych liczbowych i procentowych czytelnik może się nieco pogubić, ale podsumowanie rozdziałów pozwala zachować to, co jest istotne w narracji statystycznej. Ważne są także zamykające rozdziały podsumowania, w których wyróżniono zbiorcze kategorie respondentów charakteryzujących się odmiennymi postawami wobec pracy, rodziny czy religii. Hipoteza o „trwaniu i zmianach śląskich wartości rodzinnych w małych społecznościach” i teza o „zaniku śląskich wartości rodzinnych” (może lepiej „powolnym zanikaniu”) w dużych miastach wymaga bez wątpienia dalszej weryfikacji.

Urszula Swadźba mówi o swoistym „pęknięciu” w uznawanych systemach wartości prorodzinnych. Z jednej strony zgodnie z tradycyjnym systemem wartości uznaje się małżeństwo za wartość szczególnie cenną, nie traktuje się go jako instytucję przestarzałą, z drugiej strony kontestuje się niektóre jego cechy konstytutywne, aprobuje m.in. współżycie seksualne przed ślubem, kohabitację. Niekohierencja wzorów wartości powoduje, że badani racjonalizują dopuszczenie pewnych zachowań w określonej sytuacji.

Badania nad poglądami dotyczącymi małżeństwa i rodziny wykazały, że śląska identyfikacja etniczna odgrywa istotną rolę w podtrzymywaniu wartości rodziny. Powiązana najczęściej z silniejszą religijnością wpływa nie tylko na czysto deklarowaną stronę akceptacji wartości rodziny, ale co szczególnie istotne, na jej realizację. Dotyczy to utrzymywania więzi rodzinnej i zwyczajów śląskich podtrzymujących tę więź. Realizowany jest egalitarny model rodziny, sprzyjający kontaktom rodzinnym. Przede wszystkim jednak śląska identyfikacja etniczna wpływa na większą akceptację konstytutywnych cech małżeństwa, a również sfery moralności małżeńskiej. Wpływ ten ma jednak większe znaczenie w mniejszej społeczności, a zdecydowanie mniejszy w wielkim mieście (s. 337).

Ważna jest typologia religijności przedstawiona w rozdziale VII (religijność tradycyjna, religijność selektywnie tradycyjna, religijność okazjonalna i religijność iluzoryczna). Religijność tradycyjna charakteryzuje starsze pokolenie, słabiej wykształcone, zamieszkujące mniejsze miejscowości, najczęściej Ślązaków. Te osoby deklarują się jako głęboko wierzące i praktykujące, akceptują prawie wszystkie prawdy wiary, kierują się w swoim życiu zasadami religijnymi oraz w dużym stopniu przestrzegają przykazań Dekalogu. Uczestniczą regularnie w niedzielnych mszach św. i angażują się w życie parafii. Religijność selektywnie tradycyjna jest realizowana przez średnie pokolenie, w mniejszych miejscowościach przez osoby ze średnim i wyższym wykształceniem. Deklarują się oni jako wierzący i praktykujący, ale nie zawsze akceptują dogmaty wiary, a uczestnictwo we mszach niedzielnych nie stanowi o ich stylu życia, świętowanie niedzieli nie zawsze jest tradycyjne.

Religijność okazjonalną reprezentują mieszkańcy wielkiego miasta i część mieszkańców średniego miasta, częściej „nie-Ślązacy”. Osoby w tym typie religijności określają siebie jako wierzących, ale praktykujących rzadko lub niepraktykujących, kontestują dogmaty wiary i w swoim życiu codziennym nie kierują się zasadami religijnymi. Religijność iluzoryczną przejawiają mieszkańcy wielkiego miasta, o różnym poziomie wykształcenia, częściej „nie-Ślązacy”. Formalnie należą jeszcze do Kościoła katolickiego, ale nie uczestniczą w życiu parafii, spełniają tylko praktyki jednorazowe (np. chrzest dziecka, ślub kościelny). Religijność okazjonalna i iluzoryczna dowodzą, że mamy do czynienia z powolnym procesem kształtowania się religijności nieinstytucjonalnej, wybiórczej, oderwanej od oficjalnego nauczania Kościoła katolickiego.

Wartości religijne utrzymały jeszcze swoją nośność społeczną, zwłaszcza w mniejszych środowiskach miejskich i na wsi. Szkoda, że autorka nie próbowała

oszacować zasięgu wyróżnionych czterech typów religijności w społecznościach śląskich. Zaczynają się powoli umacniać trendy laicyzacyjne, które szczególnie są widoczne w pokoleniu średnim i wśród młodych mieszkańców wielkiego miasta. Wraz z upowszechnianiem się wartości postmaterialistycznych religijność nie odgrywa tak istotnej roli, jak dawniej, a postawy i zachowania religijne stają się dość często sprawą prywatną członków społeczeństwa. Z drugiej strony należy podkreślić, że tradycyjna religijność śląska uchroniła te społeczności przed gwałtowną sekularyzacją, a także sprzyjała specyficznym dla tego regionu procesom modernizacji społecznej. Recenzowana książka ukazuje bogatą panoramę religijności na Górnym Śląsku.

Warto podkreślić obiektywizm prowadzonych analiz interpretacyjnych i wstrzeźliwość w wypowiedaniu własnych sądów wartościujących o badanych zjawiskach, procesach społecznych i religijnych. W studium socjologicznym o trzech wartościach: pracy, rodzinie i religii, autorka posługuje się w opisie i interpretacji danych empirycznych metodą socjologiczną, odwołując się do socjologicznych technik badawczych jako źródła wiedzy o uznawanych wartościach. Opiera swoje wnioski zarówno na literaturze socjologicznej, jak i historycznej, a niekiedy i etnograficznej, aby opisać w interesujący sposób specyfikę „aksjologii” śląskiej w szerszej perspektywie badawczej. Recenzowane studium jest swoistą summą socjologiczną wiedzy o wartościach pracy, rodziny i religii. Udało się w tej syntezie uniknąć gromadzenia wielkiej liczby danych empirycznych, często nieporównywalnych i nieułatwiających wyprowadzania uogólnionych wniosków teoretycznych. Te, które zostały przywołane, uporządkowano poprawnie w sensie logicznym i metodologicznym.

Na podstawie obfitych materiałów empirycznych i zastosowanej metody analizy „zastanych” materiałów autorka wydobyła to wszystko, co było możliwe dla naświetlenia postawionego problemu. Recenzowane studium socjologiczne stanowi ważny wkład do socjologicznego piśmiennictwa w zakresie badań nad pracą, rodziną i religią. U. Swadźba wybrała określoną rzeczywistość społeczno-religijną jako przedmiot swoich badań, sformułowała ważne pytania badawcze i hipotezy, porusza się konsekwentnie w ramach przyjętych przez siebie złożań teoretycznych i szczegółowych dyrektyw metodologicznych. Wskazuje na społeczno-kulturowe uwarunkowania przemian wartości, będących zarówno endogennym skutkiem instytucjonalnej transformacji, jak i wynikiem oddziaływań o zasięgu globalnym, a także – chociaż tylko marginesowo – oddziaływań duszpasterskich Kościoła katolickiego.

Studium socjologiczne nad pracą, rodziną i religią w społecznościach lokalnych Śląska może być inspiracją do podobnych opracowań w innych regionach kulturowych Polski. Poprzez analizę materiału historycznego i socjologicznego został zrealizowany w pełni przyjęty program badawczy. Teza główna dotycząca ewolucji trzech wartości (praca, rodzina, religia) jest niezwykle ważna: „integracja i wzajemne przenikanie” przed 1918 rokiem, „integracja i umocnienie” w okre-

się międzywojennym, „autonomizacja pracy” w okresie realnego socjalizmu i „autonomizacja rodziny i religii” w okresie transformacji ustrojowej. Badania zrealizowane i opracowane przez U. Swadźbę stanowią dobrą wizytówkę polskiej socjologii empirycznej.

KS. ROBERT PUZIA CM

Rec.: Tomasz Pawlikowski, *Filozofia teoretyczna ks. Aleksandra Usowicza*, Kraków: Wydawnictwo Instytutu Teologicznego Księża Misjonarzy, [2012], 182 s. + 16 s. zdjęć

Osoba ks. prof. Aleksandra Usowicza CM trwale wpisała się już w historyczny obraz krakowskiego środowiska filozoficznego. Przyglądając się bowiem filozofii krakowskiej XX wieku, nie jest możliwe, aby pominąć tę niezwykłą osobowość. Autor niniejszej recenzji miał swego czasu okazję spotkać się z ks. prof. A. Usowiczem. To spotkanie miało miejsce w Krakowie pod koniec lat 80. XX wieku w ramach cyklu wykładów z filozofii przyrody w Instytucie Teologicznym Księża Misjonarzy. To właśnie ks. prof. A. Usowicz w sposób cierpliwy i wytrwały wprowadzał swoich studentów w szeroki i fascynujący świat zagadnień filozofii tomistycznej. Niezwykle w jego osobowości było to, że nie traktował filozofii tylko i wyłącznie w wymiarze czysto akademickim, ale swoim studentom starał się ukazać filozofię jako swoistą, konieczną do życia mądrość. Stąd nie będzie przesadą powiedzieć, że ks. Usowicz był właśnie filozofem niezwykłym, uznanie bowiem zdobył nie ilością napisanych prac, ale swoją postawą miłośnika mądrości.

W roku 2012 minęło dziesięć lat od śmierci tego skromnego, należącego do Zgromadzenia Księża Misjonarzy św. Wincentego a Paulo, krakowskiego kapłana-filozofa. Pojawia się pytanie, czy dziesięć lat to dużo, czy mało, aby w ogóle podejmować jakąkolwiek próbę spojrzenia na jego filozoficzny dorobek. Wydaje się jednak, że nie warto zapędzać się w tego typu rozważania, odpowiedź bowiem i tak będzie miała względny charakter. Naukowa spuścizna krakowskiego filozofa zasługuje na to, aby właśnie teraz, nie zważając na wymiar upływającego czasu, poświęcić jej swoją refleksję. Takiego zadania podjął się Tomasz Pawlikowski, publikując pracę o filozofii teoretycznej ks. A. Usowicza. Obok pracy T. Pawlikowskiego nie można przejść obojętnie.

Już na wstępie trzeba przyznać, że autor stanął przed dużym wyzwaniem. Po lekturze jego pracy można śmiało powiedzieć, że temu wyzwaniu sprostał wzorowo. Jako rezultat wnikliwej jego analizy otrzymujemy książkę, która ma charakter